

*Р. В. Крисюк, аспір. кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ — ПЕРСПЕКТИВНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено перспективні шляхи розвитку економіки України, обґрунтовано необхідність та важливість розвитку інформатизаційних технологій та інновацій. Проаналізовано можливі джерела фінансування інноваційних програм.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: «інновації», «інформатизація», «промисловість України»

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены перспективные пути развития Украины, обоснована необходимость и важность развития информационных технологий и инноваций. А также проанализированы возможные источники финансирования инновационных программ.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: «инновации», «информатизация», «промышленность Украины».

ANNOTATION. The perspective ways of development of Ukraine are considered in the article, the necessity and importance of development of information technologies and innovations is proved. And also possible ways of financing innovative programs are analyzed.

KEY WORDS: «innovations», «informatization», «industry of Ukraine».

*«Хто володіє інформацією, той володіє світом»
Натан Ротшильд*

Сьогодні світовий розвиток перейшов від індустріальної стадії до інформаційної. Україна поки що лишається осторонь даних процесів, однак нині на найвищому державному рівні вирішується питання щодо подальших напрямків розвитку, від вибору яких, на нашу думку, залежить інтенсивність розвитку держави.

Пошук інноваційного напрямку подальшого розвитку та заходів його реалізації є досить актуальним на сьогодні питанням. Актуальність даної проблеми зокрема підтверджується, по-перше, систематичними дослідженнями провідних вітчизняних вче-

них таких, як А. А. Чухно, М. Пахомов, С. В. Мочерний та іншими, а, по-друге, розробкою «Державної програма розвитку внутрішнього виробництва», — запропонованою урядом та узгодженою з президентом України В.Ф. Януковичем.

Проблема полягає в тому, що досі не визначено і не встановлено на законодавчому рівні конкретні, перспективні напрямки розвитку економіки. Обрані орієнтири уряду в програмі розвитку внутрішнього виробництва є правильними і актуальними для сьогоденного стану справ в Україні. Однак у даній програмі уряд має намір реалізувати розбудову всіх напрямків розвитку економіки задля здобуття синергетичного ефекту, без виділення актуальних, найперспективніших галузей, які потребує світовий розвиток. Відсутність такої конкретизації робить, на наш погляд, дану програму слабкою і нереалістичною, враховуючи поточний стан справ:

— зростаюча зовнішня і внутрішня заборгованість держави спричинена дефіцитом держбюджету та платіжного балансу;

— енергетична залежність від Російської Федерації (РФ).

Також недоліками даної програми є те, що в ній зовсім відсутня конкретизація дій, методів і способів її реалізації, тобто фінансова, наукова та технічна сторона — неузгоджена, що є незрозумілим для потенційного інвестора. Вважаємо за доцільне конкретизувати особливо економічні наміри уряду, щоб дати зрозуміти інвестору, що буде зроблено владою в конкретній галузі.

Отримання синергетичного ефекту від розвитку всіх галузей промисловості для прискореного розвитку — хороша мета, однак враховуючи те, що Україна немає досвіду виконання проектів таких масштабів, — це скоріше за все призведе до розпорошення фінансових ресурсів і в результаті до невиконання намічених цілей програми. А тому, на нашу думку, варто звузити ці пріоритети до двох чи трьох (максимум п'яти) і після їх реалізації братись до інших.

Метою даної статті є обґрунтування конкретних, перспективних галузей економіки задля прискореного розвитку України.

Враховуючи те, що світ перейшов до інформаційної стадії розвитку, саме на цьому напрямку і потрібно Україні зосередити свої фінансові і наукові ресурси. Також перспективним напрямком є розвиток інноваційних технологій. Цю думку також розділяють провідні вітчизняні вчені.

На сьогодні інформація є дуже дорогим товаром, що зокрема підтверджується на усіх світових товарних та валютних біржах. На нашу думку, «інформація» є новим фактором виробництва,

що долучився до традиційних факторів, а саме: землі, праці та капіталу. А тому ігнорувати його розвиток та інформаційні технології — неприпустимо. Ми вважаємо, що саме даний напрямок розвитку є цільовим для України. Основна мета його — побудова «інформаційного суспільства».

Проаналізувавши державну програму розвитку внутрішнього виробництва, ми побачили чіткі сподівання уряду на тісну співпрацю та замовлення Російської Федерації в таких галузях, як: авіабудування, ракетобудування та суднобудування. Дійсно, розвиток вищезгаданих галузей буде більш якісний за кооперації наукової та виробничої бази України та РФ. І це є очевидним, оскільки створювались підприємства гіганти за однієї наукової радянської бази.

Провідні галузі українського машинобудування (важке машинобудування, авіабудування, ракетобудування, суднобудування та оборонний комплекс) є також актуальними і перспективними для розвитку. Однак, всі вони сьогодні важко конкурують з іноземними аналогами через застарілу технічну базу та майже не автоматизованість управління. Наприклад, американські спеціалісти, формуючи рейтинг найбільших авіаційних суден, — визнають, що вітчизняний Ан-70 найбільший в світі і аналогів його немає, однак через майже повну механічність управління він посів друге місце. Зважаючи на це, розвиток даних галузей не може відбуватись осторонь від розвитку комп'ютерних технологій, а здобуття втрачених ринкових ніш без комп'ютерної автоматизації вітчизняного машинобудування буде неможливим. Тому треба враховувати даний фактор і поступово створювати власне виробництво комп'ютерної техніки.

В свою чергу комп'ютерна техніка потребує програмного забезпечення, операційні системи та інші програми. І саме на цій ніші має зосередити увагу уряд країни, оскільки саме виробництво такого продукту:

- по-перше, не потребує побудови новітніх заводів;
- по-друге, не залежить від поставок енергоносіїв;
- по-третє, має високу додану вартість;
- по-четверте, дохід від таких товарів не залежить від кон'юнктури на світових товарних ринках.

Створивши, наприклад, одну операційну систему чи якусь програму її можна розмножити на будь-яку кількість екземплярів, таким чином, вартість створення кожної наступної копії — мінімальна. Сьогодні лідером у розробці і продажу операційних систем є дві американські компанії Microsoft і Apple, долі яких на

світовому ринку становлять відповідно 86,57 % і 6,04 %, а користувачами — увесь світ, тобто весь ринок.

Американці є першопрохідцями даного напрямку, отримуючи величезну ренту від використання своїх інформаційних винаходів, таких як комп'ютер, Інтернет, програмне забезпечення (операційні системи). Україна має багато власних запатентованих розробок, деякі з них дістали міжнародне визнання. Однак дуже багато запатентованих винаходів не бачать світ, так як у розробників немає грошей для серійного виробництва, а держава не допомагає апробувати та профінансувати масовий випуск. Деяка частина патентів — нахабно використовується транснаціональними компаніями без сплати ренти винахіднику. Так, наприклад компанія Toyota використала розробку харківчанина Олексія Севирина в автомобілях Prius («високовольтну систему передачі електроенергії» для гібридних автомобілів) після відмови викупити патент у винахідника. В 2010 році розробник виграв суд, який зобов'язав компанію виплатити по 98 доларів за кожне авто, в якому використана дана система. Всього було випущено 3 млн автомобілів¹.

Таким чином, винаходи грають величезну роль у розвитку економіки і держави. А тому необхідно, на нашу думку, створити експертну комісію, яка б дослідила кожен запатентований виріб в Україні на його значущість та потенційну користь для галузей промисловості і можливість використання у розвитку власної економіки. Серійне виробництво інноваційних технологій може зацікавити венчурні фонди, що дасть можливість залучити іноземні інвестиції для фінансування проектів. За даними Української асоціації бізнесу венчурних фондів налічується в Україні більше 700.

З розвитком інформаційної ери постає проблема захисту даних, яку провідні виробники операційних систем поки що не можуть вирішити, що, зокрема, неодноразово доводили «хакери» з усього світу, в тому числі з України і Росії. Виходячи з цього, Україна могла б запропонувати рішення даної проблеми, залучивши висококваліфікованих програмістів на постійну роботу для створення програм захисту даних.

Для вирішення даної проблеми Україна має спеціалістів необхідного рівня. Так, наприклад, Віталій Сороколін з Тернополя створив програму з управління бізнесом та продав її за кордон за 4 000 000 грн². (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на

¹ <http://internetua.com/ukrainec-otsudil-u-toi-oti-millioni-za-nezakonnoe-ispolzovanie-ego-patenta02>.

² Телевізійна програма «гроші», режим доступу : http://1plus1.pl.ua/news/groshi_05_03_2011_smotret_onlajn/2011-03-05-657

витвір № 20231). Однак, офіційна сплата податків не задовольнила податкову і після відмови надати свою інтелектуальну власність до податкових органів — податкова служба донарахувала податків і штрафів ще на 1 800 000 грн, а прокуратура відкрила кримінальну справу. В результаті три роки підприємець відстоював своє чесне ім'я і все ж таки відстояв його. Однак виникає питання: «Чи він у подальшому офіційно працюватиме в Україні?». На нашу думку, відповідь очевидна. Такий стан справ є просто неприйнятним і потребує негайного врегулювання. Такі спеціалісти мають бути зібрані в єдиному науковому центрі та забезпечені не лише високими заробітними платами, а й всім необхідним. Лише так, на наш погляд, можна завоювати сильну позицію на світовому ринку. Фінансування такого центру може здійснювати як держава, так і венчурні фонди та приватні інвестори з РФ, які мають досвід зі створення якісного програмного забезпечення, зокрема програм обліку та аудиту «Парус», «1С Предприятие», якими, до речі, активно користуються майже всі українські підприємства.

Для стратегічного розвитку даного напрямку галузі потрібно здійснити наступне:

— збільшити державне замовлення за напрямками «комп'ютерна інженерія та програмування»;

— укласти програму співпраці (стажування) по обміну студентів з США, яка контролює більше 90 % ринку комп'ютерних технологій та РФ. Надавати кращим студентам державні гранди на навчання за кордоном за умови обов'язкового повернення в Україну;

— здійснити обладнання фізичних, хімічних та математичних класів у загальноосвітніх школах України з метою поглибленого вивчення предметів природничого циклу та розвитку в учнів зацікавленості до технічних та точних наук. Це дасть змогу більш професійно підготувати їх до подальшого навчання;

— розвиток інформаційних технологій та таких перспективних напрямків, як важке машинобудування, авіабудування, ракетобудування, суднобудування та оборонний комплекс неможливий без вирішення поточних фінансових проблем, таких як:

- зростаюча зовнішня та внутрішня заборгованість;
- дефіцит торговельного балансу;
- дефіцит бюджету.

Зовнішня та внутрішня заборгованість країни пов'язана з фінансуванням дефіциту бюджету та дефіциту торговельного балансу (табл. 1).

СТРУКТУРА ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ УКРАЇНИ ЗА 2010 рік*

№ п/п	Найменування	Експорт		Імпорт	
		млн дол. США	питома вага у %	млн дол. США	питома вага у %
1	чорна металургія	17319,3	33,7	4128,7	6,8
2	сільськогосподарська продукція	9936	19,3	5763,6	9,5
3	машинобудування	9173,9	17,8	12743,9	21,0
4	енергетичні матеріали	6731,2	13,1	21127,9	34,8
5	хімічна промисловість	3479,3	6,8	6471,5	10,7
6	інше	4765,5	9,3	10506,6	17,3
7	всього	51405,2	100,0	60742,2	100,0

* Розроблено автором за даними Держкомстату.

Якщо дефіцит бюджету можна скорегувати зменшивши видаткову частину, то дефіцит платіжного балансу даним методом не скоротиш. В державній програмі розвитку внутрішнього виробництва зазначено, що дану проблему потрібно вирішувати наступними шляхами:

— «заміщення» тих товарів, що імпортуються, товарами власного виробництва;

— «розширенням номенклатури» експортних товарів і послуг. Здійснити швидке розширення груп експортних товарів, які б ще й приносили високі доходи (мали велику долю доданої вартості) — неможливо, оскільки потрібно мати високоякісний, готовий товар. Вирішення даної проблеми ми бачимо у вдосконаленні вже існуючих товарів авіабудування, суднобудування та ракетобудування, а також товарів легкого і важкого машинобудування;

— «скороченням потреб енергоресурсів». З таблиці 1 видно, що питома вага енергоносіїв у структурі імпорту найбільша і становить маже 35 %. Саме на цю статтю йде основна частина зовнішніх і внутрішніх позик.

Ми погоджуємось з даними методами вирішення проблеми. Однак, для такого заміщення необхідні фінансові ресурси, шляхи залучення яких у програмі не визначені.

Проблему фінансування розвитку вище згадуваних напрямків найкраще, на наш погляд, вирішити шляхом часткової (до

50 %) приватизації газотранспортної системи (ГТС) за участю Європейського Союзу та Російської Федерації. Це дасть змогу: направити виручені кошти на модернізацію вищезазначених галузей. За оцінками експертів за 50 % ГТС можна отримати від 25 млрд до 75 млрд доларів (екс-прем'єр міністр Ю. Тимошенко оцінила ГТС у 150 млрд доларів)³. За оцінками уряду для реалізації усієї «Програми розвитку внутрішнього виробництва» необхідно майже 52 млрд гривень, що становить лише 6,5 млрд доларів. Таким чином, виручених коштів має повністю вистачити. На нашу думку, розраховувати на іноземні інвестиції на перших етапах реалізації будь-яких програм за сучасних кризових умов розвитку та сформованої світової системи виробництва товарів — не варто. А тому варто покладатись лише на власні фінансові ресурси, що ще раз підтверджує необхідність часткової приватизації ГТС.

Однак, зволікати з приватизацією ГТС не можна, оскільки проект «Північний потік» — втілений у життя. «Південний потік» стрімко будується. Зважаючи на ці обставини, втілення РФ через 3—5 років своїх амбітних планів по побудові другої гілки «Північного» і запуску «Південного» потоків — залишить Україну осторонь від транспортування енергоносіїв до Європи з РФ. Таким чином, це несе ризик відсутності необхідності створення спільного підприємства України, Європейського Союзу та Російської Федерації — в питанні приватизації ГТС, а, отже, втрати можливості отримати значні інвестиції для розбудови власної економіки.

Приватизацію ГТС можна здійснювати різними шляхами. Для більш прозорої і справедливої приватизації можна вдатись до розміщення акцій на світових фондових біржах підприємства, що буде здійснювати транспортування газу. При здійсненні такої приватизації варто, на нашу думку, замовити оцінку ГТС в іноземних експертів задля зняття внутрішніх суперечок щодо зниження ціни приватизації. Третій варіант: здійснити оцінку в іноземних експертів і організувати аукціон із обов'язкових запрошенням міжнародних нафтогазових компаній.

Стабілізувати фінансовий стан країни. Сьогодні Україна балансує на межі дефолту, а тому отримання ресурсів, за які не доведеться сплачувати відсотки та повертати, — зможе якісно стабілізувати фінансову систему країни.

³ <http://www.rbc.ua/rus/top/show/timoshenko-stoimost-gts-ukrainy-sostavlyayet-150-mlrd-doll-24062011143100>.

Зменшити рівень зовнішніх запозичень, доля яких до ВВП (84,1 % на 01.04.2011 року⁴) хоч і невелика в порівнянні з провідними країнами світу, однак загрозна для стабільного розвитку, оскільки на даному етапі Україна немає можливості погасити вчасно свої зобов'язання про, що зокрема свідчить факт балансування на межі технічного дефолту 28 вересня 2011 року (погашення двох серій облігацій внутрішньої державної позики відбулося завдяки випуску нових облігацій та акумулюванні коштів усіх казначейських рахунків⁵). Таким чином, це (приватизація ГТС) зніме потребу в прийнятті вкрай важких умови (вимог) від МВФ задля отримання наступного траншу, без якого за оцінками уряду Україні не обійтись.

Модернізувати газотранспортну систему ресурсами Європейського Союзу та Російської Федерації, які зацікавлені в належній роботі системи.

Розпочати розробку власного газу на шельфі Чорного та Азовського морів на партнерських умовах з міжнародними компаніями, що мають досвід видобутку газу та нафти в морі та в океані (наприклад — Брітіш Петроліум). Це в свою чергу дасть можливість зменшити залежність від поставок енергоносіїв з Російської Федерації.

Ціна газу за попередніми домовленостями в разі створення спільного підприємства по приватизації ГТС буде більш вигідною для української енергозатратної економіки, що дасть додаткові переваги на міжнародному ринку для товарів експорту, а саме металопродукції — основного експортного товару України (див. табл. 1).

Зниження ціни газу в свою чергу зніме навантаження на держбюджет (сьогодні газ дотується з бюджету для всіх людей), що в свою чергу дасть можливість фінансувати інші програми.

Надходження валютних інвестицій також позитивно вплине на фінансову стабільність країни за нового витка фінансової кризи, яка вже дестабілізувала Європейський Союз і несе пряму загрозу всьому світу.

Зниження ціни також позитивно вплине на все населення України, якому не доведеться сплачувати за спожитий газ більшу вартість (перша вимога МВФ при наданні кредиту), що в умовах кризи досить важливо, так як підняття ціни, на нашу думку, навряд чи вирішило проблему неплатоспроможності НАКУ. Швидше за все зростання ціни — збільшило б соціальну напруженість серед населення і зросла б кількість неплатежів.

⁴ Платіжний баланс і зовнішній борг України. режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/BALANS/PB_2011_Q1.pdf

⁵ Коваленко І. Знімаємо і переводимо в долари / Експрес. — 2011. — № 114. — С. 13.

Висновки. Найперспективнішим напрямком розвитку є інформаційні і комп'ютерні технології та інноваційні розробки. Розвиток авіабудування, суднобудування, машинобудування та ракетобудування має відбуватись паралельно з інформаційними та комп'ютерними галузями. Тісна співпраця з Європейським Союзом та Російською Федерацією ключовий фактор в забезпеченні стабільного розвитку галузей та країни.

Література

1. Коваленко І. Знімаємо і переводимо в долари / Експрес. — 2011. № 114. — С. 13.
2. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / Економіка України. — 2010. — № 1. — С. 4—19.
3. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / Економіка України. — 2010. — № 2. — С. 4—13.
4. Державна програма розвитку внутрішнього виробництва, режим доступу <http://www.kbs.org.ua/files6461743163616.pdf>
5. Статистичний збірник зовнішня торгівля України, режим доступу http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/Zovn_torg/zt_10.zip
6. Телевізійна програма «Гроші», режим доступу : http://1plus1.pl.ua/news/groshi_05_03_2011_smotret_onlajn/2011-03-05-657.
7. Платіжний баланс і зовнішній борг України. режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/BALANS/PB_2011_Q1.pdf

Стаття подана до редакції 12.10.2011

УДК 005.591.452:005.332.4

К. В. Стасюкова, аспір. кафедри обліку та аудиту,
Одеська національна академія харчових технологій

ВПЛИВ КЛАСТЕРІВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено особливості розвитку поняття «кластер», визначено його місце в системі економіки України, обґрунтовано необхідність створення кластерів та показано їх вплив на конкурентоспроможність продукції.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кластер, конкурентоспроможність, підприємство, державне управління, виробництво продукції.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены особенности развития понятия «кластер», определено его место в системе экономики Украины,